

АУДИТТИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТЫ 220
ФИНАНСЫЛЫК ОТЧЕТТУУЛУКТУН АУДИТИН
ЖҮРГҮЗҮҮДӨ САПАТТЫ КОНТРОЛДОО

((2009-жылдын 15-декабрынан тартып же ушул күндөн кийин башталган мезгилдер үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет.))

МАЗМУНУ

	Пункт
Кириш сөз	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	1
Сапатты контролдоо системасы жана аудитордук топтордун ролу	2–4
Күчүнө кирүү күнү	5
Максаты	6
Аныктамалар	7
Талаптар	
Аудиттин сапаты үчүн жетекчинин жоопкерчилиги	8
Тиешелүү этикалык талаптар	9–11
Кардарлар менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу, белгилүү тапшырмаларды кабыл алуу жана аткаруу	12–13
Аудитордук топторду дайындоо	14
Тапшырманы аткаруу	15–22
Мониторинг.....	23
Документация	24–25
Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар	
Сапатты контролдоо системасы жана аудитордук топтордун ролу	A1–A2
Аудиттин сапаты үчүн жетекчинин жоопкерчилиги	A3
Тиешелүү этикалык талаптар	A4–A7
Кардарлар менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу, белгилүү тапшырмаларды кабыл алуу жана аткаруу	A8–A10
Аудитордук топторду дайындоо	A11–A13
Тапшырманы аткаруу	A14–A33

Мониторинг.....	A34–A36
Документация.....	A37

Аудиттин эл аралык стандарты АЭС 220 «Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө сапатты контролдоону» АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү» менен бирге кароо керек.

Киришүү

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү

1. Ушул Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө сапатты контролдоо жол-жоболоруна карата аудитордун өзгөчө милдеттерин белгилейт. Ошондой эле, анда, колдонууга мүмкүн болгондо, тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жактын милдеттери да каралган. Ушул АЭСти тиешелүү этикалык талаптар менен бирге кароо керек.

Сапатты контролдоо системасы жана аудитордук топтордун ролу

2. Аудитордук уюмдун милдети болуп сапатты контролдоонун системасын, саясатын жана жол-жоболорун белгилөө саналат. СКЭС 1ге ылайык аудитордук уюм төмөнкүдөй деген акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуу үчүн сапатты контролдоо системасын түзүү жана сактап туруу боюнча жоопкерчилик тартат:
 - (a) аудитордук уюм жана анын кызматкерлери кесиптик стандарттарды жана колдонуулучу мыйзамдык жана ченемдик талаптарды сактайт;
 - (b) аудитордук уюм же тапшырмалардын жетекчилери тарабынан чыгарылган корутундулар конкреттүү жагдайларда тиешелүү мүнөзгө ээ¹.

Ушул стандарт СКЭС 1 күчү же улуттук мыйзамдардын андан кем эмес катаал талаптары аудитордук уюмга жайылтылат деген божомолду эске алуу менен түзүлгөн (A1-пунктту караңыз).

3. Аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасынын контекстинде аудитордук топтор конкреттүү аудитордук тапшырмага карата колдонулуучу жана аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасынын көз карандысыздыкка тиешеси бар бөлүгүнүн иштөөсү үчүн маанилүү маалымат менен аудитордук уюмду камсыз кылуучу сапатты контролдоо жол-жоболорун жайылтуу үчүн жооп берет.
4. Аудитордук уюм же башка адамдар тарабынан берилген маалымат башка мамиле кылууну божомолдогон учурлардан тышкары, аудитордук топтор аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасына ишенүүгө укуктуу (A2-пунктту караңыз).

¹ 1 СКЭС 1 «Финансылык отчеттуулуктун аудитин жана обзордук текшерүүлөрдү жүргүзүүчү, ошондой эле ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмаларды жана коштоочу кызмат көрсөтүүлөр боюнча тапшырмаларды аткаруучу аудитордук уюмдардагы сапатты контролдоо», 1-пункт

Күчүнө кирүү күнү

5. Ушул стандарт 2009-жылдын 15-декабрынан тартып же ушул күндөн кийин башталган мезгилдер үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет.

Максаты

6. Аудитордун максаты жүргүзүлүп жаткан аудитордук тапшырманын деңгээлинде аудитордун төмөнкүдөй деген акылга сыярлык ишенимин камсыз кылган сапатты контролдоо жол-жоболорун жайылтуу болуп саналат:
 - (a) аудит кесиптик стандарттарга жана колдонуулучу мыйзамдык жана ченемдик талаптарга ылайык келет;
 - (b) чыгарылган аудитордук корутунду конкреттүү жагдайларда тиешелүү мүнөзгө ээ.

Аныктамалар

7. Аудиттин эл аралык стандарттарынын максаттары үчүн төмөнкүдөй терминдер төмөндө келтирилген маанилерге ээ:
 - (a) тапшырманын жетекчиси² - тапшырма жана анын аткарылышы үчүн, ошондой эле аудитордук уюмдун атынан чыгарылган корутунду же ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалар боюнча отчет үчүн жооп берүүчү, зарылчылык болгон учурда кесиптик уюмдан, юридикалык жактан же жөнгө салуучу органдан тиешелүү ыйгарым укуктарга ээ болгон аудитордук уюмдун өнөктөшү же башка кызматкери;
 - (b) тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү - корутундунун күнүнө карата абал боюнча же күнүнө чейин аткарылган жана корутундуну түзүүдө жасалган аудитордук топтун маанилүү ой жүгүртүүлөрүн жана анын тыянактарын объективдүү баалоону көздөгөн процесс. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү процесси баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалардын финансылык отчеттуулугунун аудитине жана, эгерде башка тапшырмалар бар болсо, аудитордук уюм белгилегендей, алар үчүн тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү талап кылынган башка тапшырмаларга арналган;
 - (c) тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жак - аудитордук топ жасаган маанилүү ой жүгүртүүлөрдү жана

² «Тапшырманын жетекчиси», «өнөктөш» жана «аудитордук уюм» терминдери катары тиешелүү учурларда мамлекеттик сектордо колдонулуучу бул терминдердин эквиваленттерин түшүнүү керек.

корутундуну түзүүдө ал келген тыянактарды объективдүү баалоо үчүн жетиштүү жана тиешелүү тажрыйбасы жана ыйгарым укуктары бар болгон өнөктөш, аудитордук уюмдун башка кызматкери, тиешелүү квалификациясы бар тышкы жак же алардын бири да аудитордук топтун курамына кирбеген ушундай жактардын тобу;

- (d) аудитордук топ - конкреттүү тапшырманы аткарып жаткан бардык өнөктөштөр жана кызматкерлер, ошондой эле аудитордук уюм же бул тапшырманын алкагында жол-жоболорду аткарып жаткан тармакка кирген уюм ишке тарткан ар кандай жактар³. Мында ушул термин аудитордук уюм же тармакка кирген уюм ишке тарткан тышкы эксперттерге тиешелүү эмес. «Аудитордук топ» термини ошондой эле тышкы аудитор АЭС 610дун (2013-ж. кайра каралган) талаптарын сактаган учурда аудитордук тапшырманы аткарууга түздөн-түз катышып жаткан кардардын ички контролдоо кызматынын кызматкерлерин камтыйт⁴
- (e) аудитордук уюм – жеке практикалык адис, кесипкөй бухгалтерлердин өнөктөштүгү, корпорациясы же башка ишканасы;
- (f) инспекциялоо - аудитордук топтор бүткөрүлгөн тапшырмалар жагынан аудитордук уюмда белгиленген сапатты контролдоо саясатын жана жол-жоболорун сактагандыгынын далилдерин камсыз кылууга арналган жол-жоболор;
- (g) баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишкана - акциялары, үлүштүк же карыздык инструменттери котировкаланган же кандайдыр бир таанылган фонд биржасында котировкалоо тизмесине киргизилген же болбосо таанылган биржанын же башка ушундай ишкананын регламенттерине ылайык сатууга сунуш кылынган ишкана.
- (h) мониторинг - аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасын үзгүлтүксүз талдоону жана баалоону, анын ичинде аудитордук уюмга анын сапатты контролдоо системасы натыйжалуу иштеп жатат деген акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуу максатында бүткөрүлгөн аудитордук

³ АЭС 620 «Аудитордун эксперттинин ишин пайдалануунун» 6(а)-пункту «аудитордун эксперти» деген терминдин аныктамасын камтыйт

⁴ АЭС 610 (2013-ж. кайра каралган) «Ички аудиторлордун ишин пайдалануу» түздөн-түз катышууга чектөөлөрдү белгилейт. Ошондой эле, тышкы аудиторго ички аудиторлордун түздөн-түз катышуусун пайдаланууга мыйзам же ченемдик акт боюнча тыюу салынышы мүмкүн. Ошентип, түздөн-түз катышууну пайдаланууга уруксат берилет, бирок чектөөлөр бар.

- тапшырмалардын негизинде мезгилдүү инспекциялоону караган процесс;
- (i) тармакка кирген уюм - тармакка таандык болгон аудитордук уюм же субъект.
 - (j) тармак - ири түзүм, ал:
 - (i) кызматташууга багытталган;
 - (ii) пайда алууга же чыгымдарды бөлүштүрүүгө ачык формада багытталган же болбосо жалпы ээлик кылууну, жалпы контролдоону же жетекчиликтин жалпы мүчөлөрүн, жалпы ички саясатты жана сапатты контролдоо жол-жоболорун, жалпы бизнес стратегияны, жалпы фирмалык аталышты же кесиптик ресурстардын орчундуу бөлүгүн пайдаланууну карайт;
 - (k) өнөктөш - аудитордук уюмга кесипкөй кызматтарды көрсөтүү боюнча милдеттенмелерди жүктөөгө ыйгарым укуктары бар ар кандай жеке жак;
 - (l) персонал - өнөктөштөр жана кызматкерлер;
 - (m) кесиптик стандарттар - Аудиттин эл аралык стандарттары жана тиешелүү этикалык талаптар;
 - (n) тиешелүү этикалык талаптар - аудитордук топко жана тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жактарга коюлуучу, демейде Бухгалтерлердин этикасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексинин (БЭЭСК Кодекси) А жана В бөлүктөрүн камтыган этикалык талаптар, ошондой эле улуттук мыйзамдардын алда канча катуу талаптары;
 - (o) кызматкерлер - аудитордук уюм жалдаган өнөктөштөрдүн курамына кирбеген кесипкөйлөр, анын ичинде эксперттер;
 - (p) ылайыктуу квалификациясы бар тышкы жак - аудитордук уюмдун кызматкери болуп саналбаган, долбоордун/тапшырманын жетекчиси катары аракеттенүүгө компетенцияга жана жөндөмдөргө ээ болгон жак, мисалы, башка аудитордук уюмдун өнөктөшү же мүчөлөрү өткөн мезгилдердин финансылык маалыматынын аудитин жана баяндамасын аткара ала турган, ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмаларды же коштоочу кызмат көрсөтүүлөрдү берүү боюнча тапшырмаларды аткара ала турган бухгалтерлердин кесиптик бирикмесинде же болбосо сапатты контролдоо боюнча тиешелүү кызматтарды көрсөтүүчү уюмда турган (тиешелүү тажрыйбасы бар) кызматкер.

Талаптар

Аудиттин сапаты үчүн жетекчинин жоопкерчилиги

8. Тапшырманын жетекчиси жүргүзүүгө дайындалган бардык аудитордук тапшырмалардын жалпы сапаты үчүн жоопкерчиликти өзүнө алат (А3-пунктту караңыз).

Тиешелүү этикалык талаптар

9. Аудиттин бүткүл жүрүшүндө тапшырманын жетекчиси байкоо жана, зарыл болгондо, тиешелүү этикалык талаптар аудитордук топтун мүчөлөрү тарабынан сакталбагандыктын далилдерине карата кызматтык териштирүү жүргүзүү жолу менен этияттыкты сактоого тийиш (А4-А5-пункттарын караңыз).
10. Сапатты контролдоо системасы же башка булактар аркылуу тиешелүү этикалык талаптар аудитордук топтун мүчөлөрү тарабынан сакталбагандыгын күбөлөндүргөн факттар тапшырманын жетекчисине белгилүү болгондо, тапшырманын жетекчиси, аудитордук уюмдагы башка жооптуу жактар менен консультацияларды өткөрүп, жооп иретиндеги тийиштүү чараларын аныкташы керек (А5-пунктту караңыз).

Көз карандысыздык

11. Тапшырманын жетекчиси көз карандысыздыктын конкреттүү аудитке карата колдонулуучу талаптарынын сакталышы жөнүндө корутундуга келиши керек. Ушул максаттар үчүн тапшырманын жетекчиси (А5-пунктту караңыз):
 - (a) көз карандысыздыкка коркунуч туудурган жагдайларды жана мамилелерди табуу жана баалоо үчүн аудитордук уюмдан жана, муну колдонууга мүмкүн болсо, тармакка кирген уюмдан тиешелүү маалыматты алат;
 - (b) аудитордук уюмдун көз карандысыздыкты камсыз кылуу боюнча саясатынын жана жол-жоболорунун табылган бузуулары боюнча маалыматты, эгерде мындайлар бар болсо, алар конкреттүү аудитордук тапшырма үчүн көз карандысыздыкка коркунуч келтирээрин аныктоо үчүн баалайт; жана
 - (c) ушундай коркунучтарды четтетүү же аларды алгылыктуу болуп саналган деңгээлге чейин алсыздатуу үчүн алдын алуу чараларын көрүү жолу менен чара көрөт же, муну максатка ылайыктуу деп эсептесе, ушул аудитордук тапшырманы андан ары аткаруудан баш таргат, эгерде колдонулуучу мыйзамдарга же ченемдик акттарга ылайык мындай баш тартууга мүмкүн болсо. Тапшырманын жетекчиси, ал жагдайды өз алдынча чече албаган кандай болбосун

учурлар жөнүндө, зарыл чараларды кабыл алуу үчүн аудитордук уюмга дароо кабарлашы керек (A6-A7-пункттарды караңыз).

Кардарлар менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу, белгилүү тапшырмаларды кабыл алуу жана аткаруу

12. Тапшырманын жетекчиси кардарлар менен мамилелерди кабыл алууга жана улантууга, белгилүү тапшырмаларды кабыл алууга жана аткарууга карата тиешелүү жол-жоболор аткарылып жаткандыгына ынанышы керек, ошондой эле ушул тапта чыгарылган тыянактар тиешелүү мүнөзгө ээ экендигин аныкташы керек (A8-A10-пункттарды караңыз).
13. Эгерде тапшырманын жетекчиси, мурда жеткиликтүү болгондо, аудитордук уюмдун аудит жүргүзүү жөнүндө сунуштан баш тартышына алып келе турган маалыматты алса, аудитордук уюм жана тапшырманын жетекчиси зарыл чараларды көрүшү үчүн ошол маалыматты ишканага дароо өткөрүп берүүгө тийиш (A10-пунктту караңыз).

Аудитордук топторду дайындоо

14. Тапшырманын жетекчиси төмөнкүлөр үчүн аудитордук топтун, ошондой эле аудитордук топтун курамына кирбеген аудитордун бардык эксперттеринин жыйындысында тиешелүү билими жана көнүмдөрү бар экендигине ынанышы керек:
 - (a) кесиптик стандарттарга жана колдонулуучу мыйзамдар менен ченемдик талаптарга ылайык аудит жүргүзүү үчүн; жана
 - (b) жагдайларга ылайык келген аудитордук корутундунун чыгарылышын камсыз кылуу үчүн (A11-A13-пункттарды караңыз).

Тапшырманы аткаруу

Жетектөө, көзөмөлдөө жана өткөрүү

15. Тапшырманын жетекчиси төмөнкүлөр үчүн жоопкерчилик тартат:
 - (a) тапшырманы кесиптик стандарттарга жана колдонулуучу мыйзамдар менен ченемдик талаптарга ылайык жетектөө, көзөмөлдөө жана аткаруу үчүн (A14-A16, A21-пункттарды караңыз);
 - (b) аудитордук корутундунун тапшырманын жагдайларына ылайык келиши үчүн.

Обзордук текшерүүлөр

16. Тапшырманын жетекчиси аудитордук уюмдун обзордук текшерүүлөрдү жүргүзүү боюнча саясатына жана жол-жоболоруна ылайык обзордук текшерүүлөрдү жүргүзүү үчүн жоопкерчиликти өзүнө алышы керек (A17-A18, A21-пункттарды караңыз).
17. Аудитордук корутундунун күнүнө карата же ага чейин тапшырманын жетекчиси аудитордук документацияны баяндоо жана аудитордук топтун мүчөлөрү менен талкуулоо жолу менен чыгарылган тыянактарды колдоо катары жана аудитордук корутундунун чыгарылышын камсыз кылуу үчүн тиешелүү аудитордук далилдердин жетиштүү саны чогулганына ынанышы керек (A19-A21-пункттарын караңыз).

Консультациялар

18. Тапшырманын жетекчиси төмөнкүлөрдү аткарууга тийиш:
 - (a) аудитордук топтун мүчөлөрү татаал жана талаш-таргтыш маселелер боюнча тийиштүү түрдө консультация алуусу үчүн жоопкерчилик тартууга;
 - (b) тапшырманы жүргүзүү учурунда аудитордук топтун мүчөлөрү аудитордук топтун ичинде да, аудитордук топтун жана аудитордук уюмдун ичинде же андан тышкары болгон тиешелүү деңгээлдеги башка адистердин ортосунда зарыл консультацияларды алууну уюштургандыгына ынанууга;
 - (c) ошол консультациялардын мүнөзү жана көлөмдөрү, ошондой эле алардын негизинде чыгарылган тыянактар аларды берген жактар менен макулдашылгандыгына ынанууга; жана
 - (d) консультациялардын негизинде чыгарылган тыянактар ишке ашырылгандыгын аныктоого (A22-A23-пункттарды караңыз).

Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү

19. Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалардын финансылык отчеттуулугунун аудитинде, ошондой эле аудитордук уюм алар боюнча тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү зарыл экендигин аныктаган башка учурларда аудит жүргүзүлгөндө тапшырманын жетекчиси төмөнкүлөрдү аткарууга тийиш:
 - (a) тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жактын дайындалышы болгондугун аныктоого;
 - (b) жүргүзүлүп жаткан аудиттин учурунда пайда болгон маанилүү маселелерди, тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү

этабында табылгандарды кошуп, ошондой текшерүүнү жүргүзүүчү жак менен талкуулоого; жана

- (с) тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү аяктаганга чейин аудитордук корутундуга күн койбоого (А24-А26-пункттарды караңыз).
20. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүзөгө ашыруучу жак аудитордук топ тарабынан кылынган маанилүү ой жүгүртүүлөрдүн, жана аудитордук корутундуну түзүүдө алынган тыянактардын калыс баалоосун жүргүзүшү керек. Ушул баалоо төмөнкүлөрдү камтышы керек:
- (а) тапшырманын жетекчиси менен маанилүү маселелерди талкуулоону;
 - (b) финансылык отчеттуулуктун жана божомолдонгон аудитордук корутундунун талдоосун;
 - (с) аудитордук топ тарабынан кабыл алынган маанилүү ой жүгүртүүлөргө жана анын тыянактарына карата аудитордук документациянын тандоонун негизиндеги текшерүүсүн; жана
 - (d) аудитордук корутундуну түзүүдө аудитордук топ чыгарган тыянактардын баалоосун, жана божомолдонгон аудитордук корутунду туура болгондугунун талдоосун (А27-А29, А31-А33-пункттарды караңыз).
21. Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалардын финансылык отчеттуулугунун аудитинде тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү үчүн жооптуу жак тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүп жатып, ошондой эле төмөнкүлөрдү да талдашы керек:
- (а) аудитордук уюмдун конкреттүү аудитордук тапшырмага карата көз карандысыздыгын аудитордук топ тарабынан баалоону;
 - (b) текшерүүнүн жүрүшүндө ой-пикирлерде дал келбестикке алып келген маселелер боюнча, же башка татаал же талаш-тартыш маселелер боюнча зарыл консультациялардын бар же жок болуу фактын, ошондой эле ошол консультациялардын натыйжалары боюнча чыгарылган тыянактарды; жана
 - (с) тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү үчүн тандап алынган аудитордук документация маанилүү ой жүгүртүүлөргө карата иш жүзүндө аткарылган ишти чагылдыргандыгынын, ошондой эле ал чыгарылган тыянактарды тастыктагандыгынын фактын (А30-А33-пункттарды караңыз).

Пикирлердеги дал келишпестиктер

22. Эгерде аудитордук топтун ичинде же консультацияларды берген жактар менен, же, муну колдонууга мүмкүн болсо, тапшырманын жетекчисинин жана тапшырманы аткаруунун сапаты үчүн жооптуу адамдын ортосунда ой-пикирлер боюнча дал келишпестиктер пайда болсо, аудитордук топ аудитордук уюмдун ой-пикирлерде дал келишпестиктерди кароо жана чечүү боюнча саясатын жана жол-жоболорун сакташы керек.

Мониторинг

23. Сапатты контролдоонун майнаптуу системасы мониторингдин тигил же бул чараларын камтыйт, алар анын сапатты контролдоонун системасына таандык саясаты жана жол-жоболору актуалдуу, жетиштүү жана майнаптуу иштейт деген акылга сыярлык ишеним менен аудитордук уюмду камсыз кылууга чакырылган. Тапшырманын жетекчиси аудитордук уюмдун аткарылган тапшырмалардын мониторингинин натыйжаларын, фирманын ичиндеги каналдар боюнча таратылган материалдарды, жана, мүмкүн болсо, тармакка кирген башка уюмдардын материалдарын пайдаланып, ошол материалдарда табылган жана сыпатталган кемчиликтер жүргүзүлүп жаткан аудитке терс таасир тийгизе алаарынын предметине талдашы керек (А34-А36-пункттарды караңыз).

Документация

24. Аудитор аудитордук документацияда⁵ төмөнкүлөрдү чагылдырышы керек:
- (a) тиешелүү этикалык талаптардын сакталышына карата табылган көйгөйлөрдү жана алар кантип чечилгендиги жөнүндө маалымдарды;
 - (b) көз карандысыздыктын конкреттүү аудитордук тапшырмага карата колдонулуучу талаптарын сактоо маселелери боюнча тыянактарды жана аудитордук уюм менен ошол тыянактарды колдогон тиешелүү талкуулоолорду;
 - (c) кардарлар менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу, белгилүү тапшырмаларды кабыл алуу жана аткаруу маселеси боюнча чыгарылган тыянактарды;
 - (d) аудит жүргүзүү учурунда консультациялардын мүнөзүн жана көлөмдөрүн, ошондой эле алардын негизинде чыгарылган тыянактарды (А37-пунктту караңыз).
25. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жак төмөнкүлөрдүн документалдык тастыктоосун камсыз кылышы керек:

⁵АЭС 230 «Аудитордук документация», 8-11 жана А6-пункттар.

- (a) аудитордук уюмдун тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү боюнча саясатында талап кылынган бардык жол-жоболор аткарылгандыгын;
- (b) тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү аудитордук тыянактын күнүнө карата же ошол күндөн кийин аяктагандыгын;
- (c) тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жак аудитордук топ тарабынан иштелип чыккан маанилүү ой жүгүртүүлөр, жана ал чыгарган тыянактар туура эмес деп ойлоого мажбур кылган эч кандай чечилбеген маселелер тууралуу кабары жок болгондуктун.

Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар

Сапатты контролдоо системасы жана аудитордук топтордун ролу (2-пунктту караңыз)

A1. Аудитордук тапшырмалар үчүн аудитордук уюмдун анын сапатты контролдоо системасын киргизүү жана колдоо милдеттери СКЭС 1 стандартында же улуттук мыйзамдардын андан кем эмес катуу талаптарында белгиленет. Ушул сапатты контролдоо системасы төмөнкүдөй элементтердин ар бири каралган саясатты жана жол-жоболорду камтыйт:

- аудитордук уюмдун ичинде жетекчиликтин сапат үчүн жоопкерчилиги;
- тиешелүү этикалык талаптар;
- кардар менен менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу жана конкреттүү тапшырмаларды кабыл алуу жана аткаруу;
- кадрдык ресурстар;
- тапшырманы аткаруу;
- мониторинг.

Аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасын киргизүү жана колдоо милдеттери белгиленген улуттук талаптар, алар ушул пунктта келтирилген бардык элементтерди сыпаттаганда жана аткарылышы СКЭС 1 стандартынын талаптарын аткаруудай эле максаттарга жетишүүгө алып келген милдеттерди аудитордук уюмга жүктөгөндө СКЭС 1 белгиленгендей эле андан кем эмес катуу талап катары каралат.

Аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасына карата болгон ишеним (4-пунктту караңыз)

A2. Аудитордук уюм же башка жактар тарабынан берилген маалымат башканы билдирген учурлардан тышкары, аудитордук топ аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасына ишенимин арттыра алат, мисалы, төмөнкүлөргө карата:

- персоналды тандоо жана окутуу менен камсыз кылынган кесиптик компетенттүүлүккө;
- талап кылынган маалыматтарды акырындык менен топтоо жана берүү жолу менен камсыз кылынган көз карандысыздыкка;
- кардарлар менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу аркылуу кардарлар менен мамилелерди сактоого;
- мониторинг процессинин эсебинен колдонулуучу мыйзамдык жана ченемдик талаптарды сактоого.

Аудиттин сапаты үчүн жетекчинин жоопкерчилиги (8-пунктту караңыз)

A3. Тапшырманын жетекчиси ар бир аудитордук тапшырма боюнча жалпы сапат үчүн жоопкерчиликти өзүнө алып, өз аракеттеринде жана төмөнкүлөрдү баса белгилейт:

- (a) текшерүүнүн сапаты үчүн төмөнкүдөй факторлордун маанилүүлүгүн:
 - (i) жумуштарды кесиптик стандарттарга жана колдонулуучу мыйзамдык жана ченемдик талаптарга дайыма ылайык келгендей кылып аткаруунун;
 - (ii) аудитордук уюмдун сапатты контролдоо боюнча саясатынын жана жол-жоболорунун талаптарын сөзсүз сактоонун;
 - (iii) конкреттүү жагдайларда тиешелүү мүнөзгө ээ болгон аудитордук корутундуларды чыгаруунун;
 - (iv) аудитордук топтун мүчөлөрүнүн чечүүнү талап кылган маселелерди, жеке өзү үчүн терс кесепеттерден коркпостон, көтөрүү жөндөмдүүлүгүнүн;
- (b) аудитордук тапшырманы аткарууда сапаттын зор мааниге ээ болуу фактысын.

Тиешелүү этикалык талаптар

Тиешелүү этикалык талаптарды сактоо (9-пунктту караңыз)

A4. . БЭЭСК Кодексинде кесиптик этиканын төмөнкүлөрдү камтыган негизги принциптери белгиленген:

- (a) ак ниеттүүлүктү;
- (b) объективдүүлүктү;
- (c) кесиптик компетенттүүлүктү жана тиешелүү кылдаттыкты;
- (d) купуялуулукту;
- (e) кесипкөй жүрүм-турумдуу.

«Аудитордук уюм», «тармак» жана «тармакка кирген уюм» деген аныктамалар (9-11-пункттарды караңыз).

A5. Тиешелүү этикалык талаптарда «аудитордук уюм», «тармак» жана «тармакка кирген уюм» деген аныктамалар ушул АЭСте кабыл алынгандардан айырмаланышы мүмкүн. Мисалы, БЭЭСК Кодексинде «аудитордук уюм» төмөнкүдөй деп аныкталган:

- (a) жекече практикалык адис, кесипкөй бухгалтерлердин өнөктөштүгү же корпорациясы;
- (b) ушундай жактарды ээлик кылуу, жетектөө же башка каражаттардын жардамы менен контролдогон ишкана;

ээлик кылуу, жетектөө же башка каражаттардын жардамы менен ушундай жактар тарабынан контролдонгон ишкана.

Ошондой эле, БЭЭСК Кодекси «тармак» жана «тармакка кирген уюм» деген түшүнүктөргө карата сунуштарды камтыйт.

9-11-пункттардын талаптарын сактоодо тиешелүү этикалык талаптарда келтирилген аныктамалар ошол этикалык талаптарды чечмелөө үчүн зарыл деңгээлде колдонулат.

Көз карандысыздыктын коркунучтары (11(с)-пунктун караңыз)

A6. Тапшырманын жетекчиси көз карандысыздыктын мындай коркунучун конкреттүү аудиттин алкагында табышы мүмкүн, аны кадимки сактык чараларынын жардамы менен четтетүүгө же алгылыктуу төмөн деңгээлге келтирүүгө мүмкүн эмес. Мындай учурда 11(с)-пунктун талаптарына ылайык тапшырманын жетекчиси зарыл чараларды аныктоо үчүн аудитордук уюмдагы тиешелүү жакка (жактарга) кабарлайт, алар ушул коркунучту жараткан аракеттерди же кызыкчылыкты жок кылууну, же колдонулуучу мыйзамдарда же ченемдик актыларда аудитордун баш тартуусуна уруксат берилсе, аудитте мындан аркы катышуудан баш тартууну камтышы мүмкүн.

Мамлекеттик сектордун ишканаларынын өзгөчөлүктөрү

A7. Мамлекеттик сектордун аудиторлорунун көз карандысыздыгы мыйзамдык жөнгө салуу чаралары менен камсыз кылынат. Бирок,

мамлекеттик сектордун аудиторлоруна же мыйзам боюнча дайындалган аудитордун атынан мамлекеттик сектордо аудитти аткарган аудитордук уюмдарга, тигил же бул юрисдикцияда аудитти жүргүзүүгө карата тапшырманын шарттарына жараша, 11-пункттен талаптарынын сакталышына көмөк көрсөтүү үчүн алардын мамиле кылуусун кандайдыр бир адаптациялоо керек болушу мүмкүн. Мисалы, мамлекеттик сектордун ишканаларында аудитти жүргүзүүгө карата тапшырма аудитордук тапшырмадан баш тартууга, жеке сектордо пайда болсо, аудитордон баш тартуу зарылчылыгына алып келиши мүмкүн болгон тиешелүү жагдайлардын пайда болушу жөнүндө маалыматты жарыялануучу отчетто ачып көрсөтүүгө уруксат бербейт.

Кардарлар менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу, белгилүү тапшырмаларды кабыл алуу жана аткаруу (12-пунктту караңыз)

A8. Жаңы кардардын аудитин жүргүзүү жөнүндө сунушту кабыл алганга чейин, аткарылып жаткан тапшырманы улантуунун максатка ылайыктуулугу жөнүндө маселени чечүүдө, ошондой эле бар болгон кардардын б жаңы тапшырманы жүргүзүү жөнүндө сунушун кароодо СКЭС 1 аудитордук уюмдан конкреттүү жагдайларда зарыл болгон маалыматты чогултууну талап.⁶ кылат. Кардарлар менен мамилелерди кабыл алуу жана улантуу, белгилүү тапшырмаларды кабыл алуу жана аткаруу тууралуу алгылыктуу тыянактар жасалгандыгын аныктоодо төмөнкүдөй факторлор жөнүндө маалымат тапшырманын жетекчисине жардам берет:

- негизги ээлердин, негизги жетекчилердин жана аудиттен өтүүчү ишкананын корпоративдик башкаруусу үчүн жооп берүүчү жактарынын ак ниеттүүлүгү;
- ушул тапшырманы аткаруу үчүн аудитордук топтун компетенттүүлүгү, ошондой эле анда, убакыт менен ресурстарды кошуп, зарыл мүмкүнчүлүктөрдүн бар болушу;
- аудитордук уюм жана аудитордук топ тарабынан тиешелүү этикалык талаптарды сактоо мүмкүнчүлүгү;
- учурдагы же буга чейинки аудитордук тапшырманын жүрүшүндө пайда болгон маанилүү маселелер, ошондой эле мамилелерди улантуу үчүн алардын кесепеттери.

A9. Мыйзам, ченемдик акттар же тиешелүү этикалык талаптар⁷ аудитордон тапшырманы кабыл алганга чейин мурунку аудитордун пикири боюнча тапшырманы кабыл алуу жөнүндө чечимди кабыл

⁶ СКЭС 1, пункт 27(а)-пункт.

⁷ Мисалы, БЭЭСК Кодексинин 210.14-бөлүгүн караңыз.

алганга чейин аудитор билүүгө зарыл болгон кандай болбосун факттар же жагдайлар жөнүндө белгилүү болгон маалыматты берүүнү мурунку аудитордон суроо-талап кылууну талап кылышы мүмкүн. Айрым жагдайларда мурунку аудитор божомолдонгон мураскер-аудитордун суроо-талабы боюнча мыйзамдардын жана ченемдик актылардын табылган же божомолдонгон сакталбагандыгы жөнүндө маалыматты божомолдонгон мураскер-аудиторго берүүгө милдеттүү. Мисалы, мурунку аудитор мыйзамдарга же ченемдик актыларга божомолдонгон келишпестиктердин натыйжасында тапшырмадан баш тартса, БЭЭСК Кодекси мурунку аудитордон аудитордун кызмат ордуна дайындоо жөнүндө чечим кабыл алынганга чейин мурунку аудитордун пикири боюнча мураскер-аудитор билүүгө зарыл болгон ошондой келишпестик жөнүндө бардык фактыларды жана башка маалыматты мураскер-аудитордун суроо-талабы боюнча берүүнү талап кылат⁸.

Мамлекеттик сектордун ишканаларынын өзгөчөлүктөрү (12-13-пункттарды караңыз)

A10. Мамлекеттик сектордо аудиторлорду дайындоо мыйзамда белгиленген жол-жоболорго ылайык болушу мүмкүн. Мындан улам, кардарлар менен мамилелерди кабыл алууга жана улантууга, аудитордук тапшырмаларды алар 12-13, А8-пункттарда баяндалгандай түрдө кабыл алууга жана аткарууга карата болгон айрым талаптарды жана пикирлерди колдонууга мүмкүн эмес болуп калышы мүмкүн. Ага карабастан, сыпатталган жол-жоболордун натыйжасында чогултулган маалымат тобокелдиктерди баалоону аткарууда жана отчетторду түзүү боюнча милдеттерди аткарууда баалуу болушу мүмкүн.

Аудитордук топторду дайындоо (14-пунктту караңыз)

A11. Аудитордук топ бухгалтердик эсептин же аудиттин адистештирилген чөйрөсүндөгү билимдерди колдонгон, атайын жалданган же, ошондой бар болсо, аудитордук уюмдун штатына кирген, ушул тапшырманын кызыкчылыгында аудитордук жол-жоболорду аткарган жакты камтыйт. Бирок мындай компетенттүүлүктөгү жак, эгерде ошол жактын ушул тапшырмага катышуусунун жалгыз формасы консультация берүү болуп саналса, аудитордук топтун мүчөлөрүнүн санына кирбейт. Консультациялар 18, А22-А23-пункттарда каралат.

A12. Бардык жумушчу топтун мүчөлөрү ээ болууга тийиш болгон компетенттүүлүктү жана зарыл мүмкүнчүлүктөрдү кароодо тапшырманын жетекчиси төмөнкүдөй критерийлерди эске алышы мүмкүн:

- ушундай мүнөздөгү аудитордук тапшырмалардын өзгөчөлүгүн

⁸ Мисалы, БЭЭСК Кодексинин 225.31-бөлүгүн караңыз.

жана татаалдыгын түшүнүүнү, тиешелүү кесиптик даярдык жана катышуу менен жетишилген ушул чөйрөдө практикалык тажрыйбанын бар болушун;

- кесиптик стандарттарды жана колдонулуучу мыйзамдык жана ченемдик талаптарды түшүнүүнү;
- тиешелүү маалыматтык технологияларды жана бухгалтердик эсептин же аудиттин адистештирилген чөйрөлөрүн кошуп, техникалык билимдердин;
- кардар өз ишин жүзөгө ашырган тармактарды билүүнү;
- кесипкөй ой жүргүртүүнү колдонуу жөндөмдүүлүгүн;
- аудитордук уюмдун саясатын жана сапатты контролдоо жол-жоболорун түшүнүүнү.

Мамлекеттик сектордун ишканаларынын өзгөчөлүктөрү

A13. Мамлекеттик сектордо тигил же бул юрисдикцияда аудитти жүргүзүүгө карата тапшырманын шарттарын алгылыктуу аткаруу үчүн өзгөчө көнүмдөр, ошондой эле кошумча зарыл билимдер талап кылынышы мүмкүн. Мындай билимдер отчетторду берүү өзгөчөлүктөрүн түшүнүүнү, анын ичинде мыйзам чыгаруу органынын же мамлекеттик башкаруунун башка органынын кызыкчылыктарында же мамлекеттик кызыкчылыкты канааттандыруу үчүн отчеттуулукту түзүүнү камтышы мүмкүн. Мамлекеттик сектордогу аудитке мүнөздүү кыйла кеңири камтуу, мисалы, иштин натыйжалуулугунун аудитинин айрым аспектерин же мыйзамдардын, ченемдик актыларды жана башка укук булактарынын талаптарын сактоонун ар тараптуу баалоосун, ошондой ак ниетсиз аракеттерди жана коррупцияны алдын алууну жана табууну камтышы мүмкүн.

Тапшырманы аткаруу

Жетектөө, көзөмөлдөө жана өткөрүү (15(а)-пунктту караңыз)

A14. Аудитордук топту жетектөө топтун мүчөлөрүн төмөнкүдөй маселелер боюнча маалымдоону камтыйт:

- тиешелүү этикалык талаптарды сактоону, ошондой эле АЭС 200⁹ стандарты талап кылгандай аудитти кесипкөй скептицизм менен пландаштыруу жана жүргүзүү зарылчылыгын кошуп, алардын милдеттери;
- аудитти жүргүзүү үчүн бирден ашык өнөктөш тартылган учурда

⁹ 9АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү», 15-пункт.

ар бир өнөктөштүн милдети;

- аткарууга зарыл болгон жумуштардын максаттары;
- аудиттен өтүүчү ишкананын бизнесинин мүнөзү;
- тобокелдикке байланыштуу маселелер;
- пайда болушу мүмкүн болгон көйгөйлөр;
- ушул аудитти аткарууга деталдуу мамиле кылуу.

Аудитордук топтун мүчөлөрүнүн ортосундагы талкуулоо топтун анча тажрыйбалуу эмес мүчөлөрүнө анын кыйла тажрыйбалуу мүчөлөрүнө суроо берип, ошону менен аудитордук топтун ичинде алгылыктуу кесипкөйлүк баарлашууну түзүүгө мүмкүндүк берет.

A15. Командалык ишти жана окутууну туура уюштуруу аудитордук топтун анча тажрыйбалуу эмес мүчөлөрүнө тапшырылган жумуштардын максаттарын ачык-айкын түшүнүүгө жардам берет.

A16. Көзөмөлдөө төмөнкүдөй иш-чараларды камтыйт:

- аудит жүргүзүүнүн жүрүшүн көзөмөлдөөнү;
- аудитордук топтун айрым мүчөлөрүнүн, аларга тапшырылган жумуштарды аткаруу үчүн алардын жетиштүү убактысы бар экендигин түшүнүүнү, алар алынган нускамаларды түшүнөөрүн кошуп, компетентүүлүгүн жана жөндөмдүүлүктөрүн, ошондой эле жумуштар конкреттүү аудитордук тапшырмага карата пландаштырылган ыкмага ылайык аткарылып жаткандыгын талдоону;
- жүргүзүлүп жаткан аудиттин жүрүшүндө пайда болгон маанилүү маселелерди кароону, алардын маанилүүлүгүн изилдөөнү жана башында пландаштырылган ыкмага тиешелүү оңдоолорду киргизүүнү;
- тапшырманы аткаруунун жүрүшүндө аудитордук топтун кыйла тажрыйбалуу мүчөлөрү тарабынан консультациялар же кароо үчүн маселелерди табууну

Обзордук текшерүүлөр

Обзордук текшерүүлөр боюнча милдеттер (16-пунктту караңыз)

A17. СКЭС 1ге ылайык аудитордук уюмдун обзордук текшерүүлөр үчүн жоопкерчилик бөлүгүндөгү саясаты жана жол-жоболору аудитордук топтун анча тажрыйбалуу эмес мүчөлөрүнүн иши анын кыйла

тажрыйбалуу мүчөлөрү тарабынан текшериле тургандыгы менен аныкталат¹⁰.

A18. Обзордук текшерүү, мисалы, төмөнкүдөй ырастоолор чындыкка дал келгендигин кароодо турат:

- иш кесиптик стандарттарга жана колдонулуучу мыйзамдык жана ченемдик талаптарга ылайык аткарылган;
- маанилүү маселелер андан аркы кароого чыгарылган; тиешелүү консультациялар орун алган, ал эми алардын негизинде чыгарылган тыянактар документтештирилген жана колдонулган;
- аткарылган иштин мүнөзүн, мөөнөттөрүн жана көлөмүн кайра карап чыгуу зарылчылыгы бар;
- аткарылган иш чыгарылган тыянактарды колдойт жана тиешелүү түрдө документтештирилген;
- алынган далилдер жетиштүү жана аудитордук корутундуну колдоо үчүн тиешелүү мүнөзгө ээ;
- ушул аудитордук тапшырманын бардык жол-жоболорунун максаттары жетишилген.

Аткарылган ишти тапшырманын жетекчиси тарабынан обзордук текшерүү (17-пункт)

A19. Аудит жүргүзүүнүн жүрүшүндө тиешелүү этаптарда тапшырманын жетекчиси тарабынан жүргүзүлгөн төмөнкүдөй элементтердин өз убагындагы обзордук текшерүүлөрү аудитордук корутундунун күнүнө карата же ошол күнгө чейин ынанууга мүмкүнчүлүк берип, маанилүү маселелерди өз убагында чечүүгө мүмкүнчүлүк берет:

- ой жүгүртүүлөрдү колдонуунун эң эле маанилүү чөйрөлөрүнүн, өзгөчө алар конкреттүү аудитти жүргүзүү убагында табылган татаал же талаш-тартыш маселелерге байланыштуу болсо;
- олуттуу тобокелдиктердин; жана
- тапшырманын жетекчиси маанилүү деп санаган башка чөйрөлөрдүн.

Тапшырманын жетекчиси бардык аудитордук документацияны текшерүүгө милдеттүү эмес, бирок ал аны кылса болот. Бирок, АЭС 230 стандартынын талаптарына ылайык жетекчи ал тарабынан жүргүзүлгөн текшерүүлөрдүн көлөмүн жана мөөнөттөрүн документтештирет.¹¹

¹⁰ 10 СКЭС 1, 33-пункт

¹¹ 11 АЭС 230, 9(с)-пункт

A20. Жүргүзүлүп жаткан аудиттин жүрүшүндө жетекчиликти өзүнө алган тапшырманын жетекчиси тапшырманын жетекчисинин милдеттерин өзүнө алуу максатын көздөп, жетекчиликти өзгөртүүнүн учуруна карата аткарылган ишти текшерүү үчүн A18-пунктта сыпатталгандай кылып, обзордук текшерүүнүн жол-жоболорун колдонушу мүмкүн.

Бухгалтердик эсептин же аудиттин адистештирилген чөйрөсүндөгү билимдерге ээ болгон жактарды аудитордук топтун курамында ишке тартуунун өзгөчөлүгү (см. пункты 15-17-пункттарды караңыз)

A21. Бухгалтердик эсептин же аудиттин тигил же бул адистештирилген чөйрөсүндөгү билимдерге ээ болгон жак аудитордук топтун курамында ишке тартылган учурларда аудитордук топтун мындай мүчөсүнүн ишин жетектөө, көзөмөлдөө жана текшерүү төмөнкүлөрдү камтышы мүмкүн:

- ошол жак менен ал тараптан аткарылып жаткан иштин мүнөзүн, көлөмүн жана максаттарын; ошондой эле ролдорду бөлүштүрүүнү, анын жана аудит жүргүзүү боюнча топтун калган мүчөлөрүнүн ортосунда кесиптик баарлашуунун мүнөзүн, мөөнөттөрүн жана көлөмүн макулдашууну;
- ошол жактын ишинин натыйжаларынын жарактуулугун, анын тыянактарынын жана корутундуларынын маанилүүлүгүн жана негизделгендигин, ошондой эле калган аудитордук далилдер менен макулдашылгандыгын кошуп, баалоону.

Консультациялар (18-пунктту караңыз)

A22. Аудитордук уюмдун өзүндө да, колдонууга мүмкүн болсо, андан тышкары жерлерде да маанилүү техникалык, этикалык жана башка маселелер боюнча консультациялардын натыйжалуулугуна консультанттар төмөнкүдөй учурларда жетишет:

- аларга кесиптик сунуштамаларды берүүгө мүмкүнчүлүк берген бардык маанилүү фактылар жөнүндө маалыматты алып турганда;
- тиешелүү билимдерге, статуска жана тажрыйбага ээ болгондо.

A23. Аудитордук топтун мүчөлөрү аудитордук уюмдан тышкары жерлерде консультация алууну максатка ылайыктуу деп эсептеши мүмкүн, мисалы, анда аудитордук уюмдун ичиндеги тиешелүү ресурстардын жетишпестиги сезилсе. Алар башка аудитордук уюмдар, сапатты контролдоо боюнча тиешелүү кызматтарды көрсөткөн кесиптик жана жөнгө салуучу органдар же коммерциялык уюмдар тарабынан көрсөтүлгөн консультациялык кызматтарды пайдаланышы мүмкүн.

Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү

Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү аудитордук корутундунун күнүнө чейин аяктоо (19(с)-пунктту караңыз)

- A24. АЭС 700 (кайра каралган) аудитордук корутундуну аудитор финансылык отчеттуулук жөнүндө тиешелүү аудитордук ой-пикир негизделген тиешелүү аудитордук далилдердин жетиштүү санын чогулткан абал боюнча күндөн эрте эмес тариздөөнү талап кылат¹². Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканын финансылык отчеттуулугунун аудити жүргүзүлгөн, же тигил же бул аудитордук тапшырма тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүнүн критерийлерине ылайык келген учурларда мындай текшерүү аудиторго тиешелүү аудитордук далилдердин жетиштүү саны чогулгандыкты аныктоого мүмкүнчүлүк берет.
- A25. Аудит жүргүзүүнүн жүрүшүндө тиешелүү этаптарда тапшырманы аткаруунун сапатын өз убагында текшерүүнү жүргүзүү маанилүү маселелерди тез чечүүгө мүмкүнчүлүк берет, жана тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүгө жооптуу жак буга аудитордук корутундунун күнүнө карата же ошол күндөн кийин ынанышы мүмкүн.
- A26. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү аяктоо тапшырманы текшерүүнүн сапатын текшерүүнү жүргүзүү үчүн жооптуу жак тарабынан 20-21-пункттардын жана, муну колдонуу мүмкүн болгондо, 22-пункттин аткарылышын билдирет. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү документалдык жол-жоболоштуруу аудитордук корутундунун күнүнөн кийин, аудиттин натыйжалары боюнча файлды акыркы түзүүнүн жүрүшүндө аякталышы мүмкүн. Ушул темага талаптар жана сунуштар АЭС 230¹³ камтылган.

Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнүн мүнөзү, мөөнөттөрү жана көлөмү (20-пунктту караңыз)

- A27. Жагдайлардагы өзгөртүүлөргө карата этияттыкты сактоо жетекчиге конкреттүү аудитордук тапшырманы аткаруунун башында мындай текшерүүнүн зарылчылыгы жок болгондукка карабастан, тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүү зарыл болгон жагдайларды табууга мүмкүнчүлүк берет.
- A28. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнүн көлөмү, мисалы, аудиттин татаалдыгынын деңгээлине, аудиттен өтүп жаткан жак баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишкана болуп

¹² АЭС 700 (кайра каралган) «Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүү», 49-пункт.

¹³ АЭС 230, 14-16-пункттар.

саналаарына, ошондой эле конкреттүү жагдайларда аудиттик корутунду туура эмес болуп калуу тобокелдигине байланыштуу болушу мүмкүн. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүү тапшырманын жетекчисинин ушул аудит жана анын аткарылышы үчүн жоопкерчилигин төмөндөтпөйт.

A29. АЭС 701¹⁴ колдонулган учурда аудитордук корутундуну түзүүдө чыгарылган тыянактар төмөнкүлөрдүн аныктамасын камтыйт:

- аудиттин аудитордук корутундуга киргизилүүгө жаткан негизги маселелеринин;
- АЭС 701дин 14-пунктуна ылайык аудитордук корутундуда айтылбай турган аудиттин негизги маселелеринин, эгерде ошондойлор бар болсо;
- ишкананын жана аудиттин конкреттүү фактыларына жана жагдайларына жараша, эгерде муну колдонуу мүмкүн болсо, алар тууралуу маалыматты аудитордук корутундуда маалымдоо керек болгон аудиттин негизги маселелери жок болгондугунун.
- Мындан тышкары, 20(b)-пунктка ылайык сунуш кылынган аудитордук корутундуну текшерүү «Аудиттин негизги маселелери» бөлүгүнө киргизүү үчүн сунуш кылынган баяндаманы кароону камтыйт.

Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалардын тапшырмаларын аткаруунун сапатын текшерүү (21-пунктту караңыз)

A30. Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишкананын аудити боюнча тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнүн жүрүшүндө мүмкүн болгон кароо үчүн, аудитордук топ тарабынан иштелип чыккан маанилүү ой жүгүртүүлөрдү баалоо үчүн жөндүү кошумча маселелердин тизмеги төмөнкүлөрдү камтыйт:

- АЭС 315 (кайра каралган)¹⁵ ылайык текшерүү жүргүзүүнүн жүрүшүндө табылган маанилүү тобокелдиктерди, ошондой эле АЭС 330¹⁶ ылайык ошол тобокелдиктерге жооп катары көрүлгөн чараларды, анын ичинде ак ниетсиз аракеттерди аудитордук топ тарабынан баалоону жана АЭС 240¹⁷ ылайык бааланган тобокелдикке жооп катары аудитордук жол-жоболорду;

¹⁴ АЭС 701 «Аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселелери жөнүнө маалымдоо».

¹⁵ АЭС 315 (кайра каралган) «Ишкананы жана анын чөйрөсүн изилдөө аркылуу олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин табуу жана баалоо».

¹⁶ АЭС 330 «Бааланган тобокелдиктерге жооп иретиндеги аудитордук жол-жоболор».

¹⁷ АЭС 240 «Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө ак ниетсиз аракеттерге карата аудитордун милдеттери».

- иштелип чыккан, өзгөчө олуттуу жана маанилүү тобокелдиктерге карата ой жүгүртүүлөрдү;
- аудиттин жүрүшүндө табылган оңдолгон жана оңдолбогон бурмалоолордун маанилүүлүгүн жана ара катышын;
- жетекчиликке жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга, муну колдонуу мүмкүн болсо, жөнгө салуу органдары сыяктуу үчүнчү жактарга маалымдалууга тийиш болгон маселелерди.

Ушул кошумча маселелер жагдайларга жараша башка ишканалардын да финансылык отчеттуулугунун аудити боюнча тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнүн жүрүшүндө кароонун предмети болуп калышы мүмкүн.

Чакан ишканалардын өзгөчөлүктөрү (20-21-пункттарды караңыз)

A31. Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканын финансылык отчеттуулугунун аудитинен тышкары, тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү аудитордук уюмдун өзүндө белгиленген критерийлерге ылайык тигил же бул аудитордук тапшырмалар тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү зарылчылыгына туура келген учурларда да талап кылынат. Айрым учурларда аудитордук уюм тарабынан аткарылып жаткан бир да аудитордук тапшырма ал мындай текшерүүнү жүргүзүү зарылчылыгына туура келет дегенди билдирген критерийлерге жооп бербешти мүмкүн.

Мамлекеттик сектордун ишканаларынын өзгөчөлүктөрү (20-21-пункттарды караңыз)

A32. Мамлекеттик сектордо мыйзамда белгиленген тартипте дайындалган аудитор (мисалы, башкы аудитор же тиешелүү квалификациясы бар жана башкы аудитордун атынан чыгуу үчүн дайындалган үчүнчү жак) мамлекеттик сектордо аудит жүргүзүү боюнча негизги милдеттер менен, милдеттердин курамы боюнча тапшырманын жетекчисинин ролуна окшош ролдо чыгышы мүмкүн. Мындай жагдайларда, муну колдонуу мүмкүн болсо, тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жакты тандоо аудиттен өтүп жаткан ишканага жана тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жактын жөндөмдүүлүгүнө карабастан, керектөөнү эсепке алууну билдирет.

A33. Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген, 21 жана A29-пункттарда белгиленген ишканалар мамлекеттик сектордо анча деле жайылтылган эмес. Бирок, мамлекеттик сектордун көлөмү боюнча чоң, жогоруда белгиленген жагдайлардан улам кызыкдар тараптардын кеңири чөйрөсүн камтыган коомдук кызыкчылыктын аспекти тартылгандыктан татаал же маанилүү башка да ишканалары

кездешиши мүмкүн. Мисал катары мамлекеттик корпорацияларды жана турак жайлык-коммуналдык чарбаларды келтирсе болот. Мамлекеттик сектордун өзүнүн ичинде уланып жаткан өзгөртүүлөр да жаңы типтеги маанилүү ишканалардын пайда болушуна алып келиши мүмкүн. Алардын негизинде маанилүүлүктүн даражасын аныктоого мүмкүн болгон биротоло бекитилген калыс критерийлер жок. Ага карабастан, мамлекеттик сектордун аудиторлору кайсы ишканалар тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүү зарылчылыгына туура келүү үчүн жетиштүү түрдө маанилүү экендигин баалашат.

Мониторинг (23-пунктту караңыз)

- А34. СКЭС 1 ишкананы анын сапатты контролдоо системасына таандык саясаты жана жол-жоболору актуалдуу, адекваттуу жана майнаптуу иштейт деген ишеним менен камсыз кылууну көздөгөн мониторингдин тигил же бул чараларын иштеп чыгууну аудитордук уюмдан талап кылат.¹⁸
- А35. Жүргүзүлүп жаткан аудитке терс таасир тийгизе ала турган кыйынчылыктарды талдоодо тапшырманын жетекчиси ал конкреттүү аудитордук тапшырманын контекстинде жетиштүү деп санаган, жагдайды оңдоо үчүн аудитордук уюм тарабынан кабыл алынган чараларды эске алышы мүмкүн.
- А36. Аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасындагы тигил же бул кемчилик сөзсүз түрдө конкреттүү аудитордук тапшырма кесиптик стандарттарга жана колдонулуучу укуктук жана ченемдик талаптарга ылайык эмес аткарылгандыгын же аудитордук корутунду туура эмес болгондугун билдирбейт.

Документация

Консультациялар боюнча документация (24(d)-пунктту караңыз)

- А37. Жүрүшүндө татаал жана талаш-тартыш маселелер каралган, жетиштүү түрдө толук жана деталдаштырылган болуп саналган башка адистер менен консультациялар боюнча документация төмөнкүлөрдү түшүнүүгө жардам берет:
- консультация суроо-талап кылынган көйгөйдүн өзүн;
 - кандай болбосун кабыл алынган чечимдерди, ошол чечимдердин негиздемесин жана, алар кандай аткарылгандыгын кошуп, консультациялардын натыйжаларын.

¹⁸ СКЭС 1, 48-пункт